

Úvod do literatury

Literatura = soubor veškerých zapsaných textů

Funkce: zaznamenání historie („zaznamenávací“)

3 současné funkce (části)

informativní

zábavná - komiksy

naučná

umělecká / estetická

náboženská

agitační

formativní - cíl ovlivnit čtenáře (ná zorg, způsob myšlení)

výchovná - např. při národním obrození

= Věda: teorie - žánry, útvary, druhy, termíny zabývá se strukturou

historie - vývojem

kritika - rozbor děl informace o aktuálním literárním dění

• forma → próza (věty, odstavce), poezie

• druh → epika, lyrika, drama

• žánr → Lyrické žánry

Píseň = báseň určená ke zpěvu

lidové / umělé

Elegie = Žečka

tesklivá, vyjadřuje ztrátu

Hymnus = chvalozpěv - původně oslava boha (antika)

později oslavování např. vlády

Óda = také oslava báseň - obhokoli

typická patosem - snaží se okamžitě vyvolat silné emoce

Epigram = původně nápis na hrobě

krátké satirické básně

Sonet = 4 sloky, 14 veršů (4 4 3 3)

= milostná tematika

Madrigal = vznik ve středověku na hranici Šp. a Fr.

zakázaná láska

Lyrickoepické žánry

Balada = na pomezí lyriky, epiky a dramatu

Erben, Bezruč

Lyrika: nedějnost

zaměřeni na emoce lyrického subjektu

Epika: nejčastěji próza

děj, vyprávěč (ich, on forma)

Drama: monology, dialogy (postavy si vyměňují repliky)
určen pro divadelní zpracování

- Romance = milostná tematika
vznik ve Španělsku
lyricko-epický žánr
opak balady - radostná/dobrá konec
- Poema = kombinuje lyrické a epické prvky
děj potlačen na úkor emocí
roztržitá kompozice
autor žánru Byron (Byronská povídka)
bývá autobiografická
př. K. H. Máchy - Máj

Epické žánry

- Cestopis = zaznamenává cestu, zážitky autora
- Román = obsáhlý s komplikovaným dějem
mnoho postav
- Epos = vznik v Antickém Řecku
velmi rozsáhlá veršovaná skladba
zaznamenává mýty/důležité události národa
např. Epos o Gilgamešovi, Král Artuš
- Legenda = životy světců - popisuje jejich utrpení a zázraky po jejich smrti
- Mýtus = vyprávění vzniklá z potřeby vysvětlení světa (př. n. l.)
cykly mýtů = mytologie (Řecká/pohanská)
- Novela = kratší časový úsek, méně postav
nekomplikovaný děj
směřuje k nečekané pointě
- Povídka = postavy se nevyvíjejí (např. Babička - kromě Viktorky)
kratší
- Pověst = součást ústní lidové slovesnosti
základ pravdivý
- Pohádka = také součást ústní lidové slovesnosti
boj dobra a zla
magická čísla (3, 7, 12, 9)
typizované postavy - hloupý Honza, krásná princezna, zlý macecha
hrdina musí překonat překážky

Ustálené formulace

Výchovná funkce

Spor = veršovaná dialogická forma

2 postavy obhajují své stanoviska

Bajka = lidské vlastnosti přisouzeny zvířatům - typizovaná ponaučení

Anekdota = vtip

Krátké epické vyprávění s humornou pointou

Dramatické

Komedie = humorná

Vznik ve starověkém Řecku

Tragédie = vážný obsah, tragický konec

Fraška = typ komedie založený na výsměchu a zveličování vlastností

Opera = vznik v době baroka

kombinace literatury, hudby, tance a kulisy

Historická hra = drama snažící se přiblížit divákovi historickou dobu

Tragikomedie = kombinuje prvky komedie a tragédie

např. Romeo a Julie

Officium = bohoslužebná hra o životě Ježíše Krista

hraha o Velik nocích a Vánocích

Interpretace literárního díla

= výklad, rozbor

• důležitý žánr, druh, společensko-historický kontext

3 prvky textu 1) jazyková - jazyk

2) tematická - děj, postavy, motivy, prostor, čas

3) kompoziční - uspořádání děje

a) Populární

2) Beletrie = umělecká literatura: nejvyšší nároky na čtenáře

b) Populární literatura: snaha oslovit co nejširší publikum - jednodušší, populární témata

c) Braková literatura: neoriginální, schematická (mění se pouze postavy, prostor, čas)

nejjednodušší jazyk, patos

téměř 0 uměleckých prostředků

např. horor (upíři, vlkodlaci), červená knihovna, westerny

1a) Figury = obrazy pojmenování, k ozvláštnění textu

nejsou založeny na změnách významu, ale na hromadění, opakování slov a hlásek

I. Aliterace = opakování hlásek na začátku po sobě jdoucích slov

- Sám se sebou sámým.

II. Anafora = opakování slov na začátku po sobě následujících veršů

- Nabřehu kvete rozrazil

Nabřehu roste tráva

III. Epizeuxis = zdůraznění motivu

- Po míle a míle ani

IV. Antiteze = příměr protikladem

- výchozí motiv → popření → nový motiv

- Jede na koni, ne to není kůň, je to osel

V. Aposiopese = záměrně nedokončená odpověď...

VI. Asyndeton = bezspojkové spojení záměrné vynechávání spojovacích výrazů

- Jít, překročit překážky, spadnout, opět vstát

VII. Elipsa = vynechání domyslitekého

VIII. Enumerace = výčet

- Máím bílé, černé, červené i fialové ponožky

IX. Epifora = opak anafory

- opakování slov na konci veršů

- Šel na krásnou louku,
na louku, kterou miloval

X. Apostrofa = básnické oslovení

- Ty moje milovaná Ostravo

XI. Gradace = stoupání napětí, intenzita

- beží, pádí, řítí se

XII. Inverze = nepřirozený slovosled

- Já u pramene jsem a žízní hynu

XIII. Parallelismus = 2 a více veršů jsou si podobné obdobná výstavba

- On prvním skokem - dopál pole, on druhým skokem do příkopy

XIV. Paronomázie = opakování odrazování slov

- nejhlubší hlubina hloubky

XV. Pleonasmus = nadbytečná vyjádření

- pěší chůze, původní originál, dárek zadarmo

XVI. Polysyndeton = nadměrné používání spojek, spojovacích výrazů

XVII. Řečnická otázka = otázka na kterou neočekáváme odpověď

XVIII. Eufonie/kakofonie = zvukomalebnost, l - plyná hlásky, plynulost / není
zvukomalebné, R, S, Š, nelibivé zvuky

XIX. Akrostich = první písmeno každého verše → tajná zpráva

Epanastrofa opakování slova z konce verše na začátku dalšího

1. Tropy (1 tropus)

= umělecké prostředky založené na změně významu

• v jazyce vznikají běžně

I. Metafora = obrazné pojmenování na základě vnější podobnosti

II. Metonymie = na základě vnitřní souvislosti

• číst Čapka, sníst celý talíř

III. Personifikace = přisuzování vlastností živých bytostí neživým věcem

• vítr šeptá

IV. Přirovnání = srovnávání 2 věcí

• krásný jako obrázek

V. Synestezie = záměrná změna smyslů

• hořká vůně

VI. Synekdocha = pars pro toto (část za celek): Nepřišla ani noha

totum pro partem (celek za část): Ostrava vyhrála v Praze

VII. Epiteton = básnický přívlastek

ornans (zdobný): vzniklé pojmenování nezvyklé → něžná záře

konstans (stálý): ustálené → všední den

VIII. Oxymoron = spojení slov, která nejsou dohromady

• Svítání na západě

IX. Hyperbola = zveličení

• Stokrát jsem ti říkala, ať umyješ nádobí

X. Litotes = dva záporny → klad - zjemnění výrazu popřením

opak hyperboly

• Nelze neridět, že ta lavička je natřená

XI. Eufemismus = zjemnění výrazu opáčením

Odešel na věčnost

Dysfemismus = opak eufemismu

• Čichá k fialkám zespodu

Alegorie = český jinotaj

• vyjádření myšlenky pomocí příběhu - na první pohled skrytá

• bajky, Farma zvířat

Symbol = zastupuje něco jiného

kříž - náboženství, smrt

Ironie = spočívá ve významovém protikladu

Sarkasmus = zesílená ironie, cíl - někoho urazit

2) Tematická

motiv = to, co vytrváří téma - bývají jednoslovné děj

téma = v 1-2 větách definovat význam textu časoprostor

postava = ich/er forma

3 typy: autorský / vševědomec = popisuje vnějšek i vnitřní svět postav
 personální = vyjadřuje prožívání postav, je s ní ztotožněn
 „oko kamery“ = popisuje jen to, co vidí z vnějšku
 často v er formě
 typický pro realismus

3) Kompozice epiky

Chronologická - podle časové posloupnosti

Retrospektivní - konec - začátek

In media res - čtenář rovnou vržen do děje, bez úvodu

Rámcová - několik příběhů vloženo do dalšího - orámování

Paralelní - více dějových linek se odehrává současně, proplétání

Řetězová - dílo tvořeno sledem samostatných příběhů, spojeno jednou postavou/postavami

Kompozice dramatu

1. Expozice =

2. Kolize = počátek zápletky, zaznění děje

3. Krize = rozvinutí zápletky k ostrému konfliktu

4. Peripetie = překvapivý zvrat, nové zaznění děje, oddaluje katastrofu

5. Katastrofa = tragický konec

Verš = celistvá, rytmická jednotka básně